

Recensioner

**Brynolf Wendt, Arne Nygren,
Karl Danielsson**
FIFFLARNA
En bok om ekonomisk brottslighet
123 sidor
Stockholm: Brevskolan 1984

I florän av förment vetenskapliga inlägg rörande den ekonomiska brottsligheten kommer så en politisk partsinlaga: *Fifflarna*. Av de tre författarna, som var och en medverkar med en artikel, är två klart partipolitiskt identifierbara. Arne Nygren är socialdemokratisk riksdagsman i regeringens kommission mot ekonomisk brottslighet och ordförande i dess partsammansatta referensgrupp. Kalle Danielsson är förbundssekreterare på Hotell & Restauranganställdas förbund, och LOs representant i EKO-kommissionen. Den tredje författaren, länsåklagaren i Halmstad Brynolf Wendt, har ingen känd partipolitisk an-

knytning; hans bidrag i *Fifflarna* ger ingen entydig bild beträffande hans hemvist i det avseendet.

För att ytterligare understryka den socialdemokratiska partistämpeln är boken försedd med ett förord av Bo Toresson, SAPs partisekreterare. Jag citerar det in extenso:

I valrörelsen inför 1982 års val var den ekonomiska brottsligheten en viktig fråga. Socialdemokraterna stod väl rustade. På partikongressen 1981 antogs ett program mot den ekonomiska brottsligheten.

Strax efter valsegern i september tillsatte regeringen en särskild kommission mot den ekonomiska brottsligheten.

Kommissionen kommer under vintern/våren 1984 att lämna sitt slutbetänkande.

Nu är det en viktig uppgift att så brett som möjligt fortsätta diskussionen om den ekonomiska brottsligheten och de åt-

gärder som kommissionen föreslagit.

Denna skrift, där tre insatta och kunniga författare medverkar, är ett led i arbetet att sprida kunskap om denna fråga. Det är min förhoppning att många får tillfälle att ta del av materialet och enskilt eller i grupp fortsätta diskussionerna.

Idag vet vi alla vad kommissionen föreslagit. Vi har hört omfattande kritik mot de olika förslagen, från en rad olika håll. Förvisso kan en del kritik avfärdas relativt lättvindigt – näringslivet har alltid varit negativt till statlig reglering oavsett vad det gäller. Viktigare är väl då den kritik som framkommit från seriösa försvarare av rättssamhället, speciellt den del som gäller försvar för medborgarna mot rättsliga övergrepp. Denna fråga diskuteras alljämt, och vi har ännu inte sett riksdagens reaktioner på kommissionens förslag.

Och nu ska diskussionen ut bland gräsrotterna, med hjälp av *Fifflarna* och Brevskolans förlag. Vi ska i det följande se lite på vad herrar Wendt, Nygren och Danielsson tillför diskussionen om den ekonomiska brottsligheten i Sverige.

Brynolf Wendts kapitel, "Fiffler i Sverige", är ingen besvikelse för den som hoppats på kontroversiella tyckanden. Wendt har ju på senare år framstått som en åklagarväsendets gossen Ruda. Hans kapitel upptar ca hälften av boken, och på det utrymme hinner han gå igenom bl a svenskens personlighet, egoismen som roten till det onda, rättsfilosofiska funDERingar om lagens och straffets funktion och verkningar, det

svenska skattetrycket, skattefusket, den ekonomiska brottslighetens former – för det mesta kort och kärnfullt, utan fördjupningar och problematiseringar. Som skäl till förekomsten av ekonomisk brottslighet anger han bl a egoismen, konkurrensen, skattetrycket, regelsystemet. Han tar upp de rättsvårdande myndigheternas problem – resursbrist, de krångliga reglerna som gör bevisning svårt. Han pekar också på sätt att komma till rätta med ekonomisk brottslighet.

Wendt tror inte på reglering och kontroll genom lagar och myndigheter. Han menar att det är medborgarna själva som måste utföra kontrollen: "I kampen mot fiffler måste vanligt hyggligt folk medverka. Detta sker enklast och bäst genom att man avstår från eget fusk och kärleksfullt men bestämt tar avstånd från andra oegentligheter. . . Bästa sättet att bekämpa kriminaliteten i Sverige är nog att göra saken till en folkrörelsefråga."

Arne Nygrens kapitel heter "Politisk strid om ekobrott" och är i stort sett en historisk redovisning av de politiska turerna kring den ekonomiska brottsligheten och dess bekämpning, samt av de försök som lagstiftningsvägen gjorts att begränsa denna form av kriminalitet. Han fastslår som odiskutabelt att socialdemokratin och arbetarrörelsen är den enda politiska kraft som vill verka för att minska den ekonomiska brottsligheten. Han redogör med hjälp av citat av borgerliga politiker och ledarskribenter för det motstånd som från borgerligt håll finns mot försöken att komma åt ekobrotten.

Vi får också veta att många av regeringens EKO-kommissions

förslag bygger på socialdemokratiska riksdagsmotioner som lades under oppositionstiden 1976-82, och som röstades ner av den borgerliga riksdagsmajoriteten.

Nygren är positiv till dessa förslag, han är positiv till regleringar och kontroll överhuvudtaget när det gäller att komma till rätta med den ekonomiska brottsligheten. "Det arbetet måste ledas och drivas av arbetarrörelsen", säger han, men han menar något helt annat än Wendt: "Nya partipolitiska målsättningar, ett fortsatt aktivt arbete i myndigheter, i särskilda politiskt ledda organ och i regeringen". Nygren representerar med andra ord en tradition inom svensk arbetarrörelse som ser rätten som det förnämsta instrumentet för samhällsförändring.

Kalle Danielsson framför i sitt kapitel "Ekobrott - samhällets baksida" på ett engagerat sätt kloka argument för att arbetstagarna måste ta ett större ansvar för kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Facket får inte bli en polis, säger Danielsson, men facket på alla nivåer bör annars aktivt engagera sig i kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Han pekar också på svårigheterna med en sådan kontrollfunktion för facket. Kontrollen är resurskrävande och ställer stora krav på utbildning och kunskap. Därtill är själva anställningsformen utvecklad inom ramen för det ekonomiska system som gäller - med vinstmaximering och fri konkurrens mellan företagen, i vilken de anställda förväntas bidra till det egna företagens framgångar.

Danielssons inlägg bygger på förekomsten av solidaritet i samhället, ett slags vi-känsla som inbegriper stat, myndigheter, nä-

ringsliv och medborgare. Ekonomisk brottslighet är ett hot mot samhällssolidariteten och det är allas ansvar att bekämpa eller stoppa den. Det är en balansgång på korporatismens knivsegg, denna uppdelning av samhället i ekonomiska brottslingar och övriga, där kapitalister kvalificerar för deltagande i den stora samhällsfamiljen om de bara följer gällande lagar och verkar i en anda av samhällssolidaritet.

Det finns vissa likheter mellan Wendts och Danielssons strategier mot ekonomisk brottslighet. Wendt är en mera öppen förespråkare för avreglering än Danielsson, även om den senare avvisar "ineffektiv" lagstiftning och kontroll. Ingen av dem rekommenderar självsanering. I stället förespråkar de ett slags medborgargarde mot ekonomisk brottslighet - vi ska alla i samhällssolidaritetsens tecken avhålla oss från fiffel och ständigt attackera och avslöja fiffel när det förekommer hos andra.

Problemet med denna typ av resonemang är att det förutsätter solidaritet, det förutsätter att medborgarna så identifierar sig med samhället och staten att de upplever ett undandragande av skatteinkomster till staten genom otillåtna metoder som ett brott mot dem själva, var och en. Det handlar här om det politiska, ekonomiska och rättsliga systemets legitimitet. Därmed måste man vidga perspektivet till andra avsnitt av statens verksamhet, där legitimitet också erfordras. Vi kan exemplifiera med socialpolitiken, där vi under den senaste tidens vikande konjunkturen kunnat bevittna en försvagning av legitimiteten. De sociala rättigheterna för medborgarna som under årtionden byggts

upp och blivit accepterade har visat sig villkorliga, betingade av samhällsekonomiska konjunktursvängningar. Distributionen av sociala tjänster har visat sig kunna inrymma ett stort mått av godtycke, och de rättsliga kanalerna för medborgarna har blivit snävare och krokigare. De sociala rättigheterna är förvisso inte det enda exemplet på vikande legitimitet för systemet, och det finns en risk att denna utveckling smittar av sig på området ekonomisk brottslighet. I extemsituationen skulle vi då verkligen bli ett folk av fifflare, för att bruka ett i sammanhanget populärt citat, och riktigt stora ekonomiska brottslingar skulle kunna få ett slags Robin Hood-skimmer över sig.

Detta perspektiv saknas i *Fiff-larna*, och med tanke på ambitionsnivån är det kanske begripeligt. Det handlar nämligen om ett studiematerial, lättläst och översiktligt, och med syftet, som framgick av Toressons ovan citerade förord, att stimulera till vidare diskussion. Boken är späckad med åsikter och synpunkter som för det mesta är bristfälligt utvecklade, vilket sannolikt kan leda till just de diskussioner som förordet uttryckte förhoppningar om. Låt mig avslutningsvis uttrycka förhoppningen att det främst blir i grupp, och inte enskilt, som dessa diskussioner kommer att föras.

Kjell E. Eriksson

Bo Svensson
EKONOMISK KRIMINALITET
 104 sidor
 Göteborg: Tholin/Larsson/
 Gruppen 1983

Statsmakterna tillmäter den ekonomiska brottsligheten allt allvarligare konsekvenser inte enbart för samhällsekonomin utveckling utan jämväl för samhällsmoralens fortsatta upprätthållande. Dämpningen av den ekonomiska brottslighetens föregivna effekter på dessa samhällets grundvalar sker bl a genom ökad resurstilldelning åt de delar inom samhällsmaskineriet som anses bäst lämpade att komma till rätta med störningarna. De politiska besluten har hittills kunnat grundas på endast knapphändig vetenskaplig kunskap. Eftersom det är ytterst angeläget att förhållandena kartläggs och insikten om problematiken med den ekonomiska brottsligheten ökar genom vetenskaplig analys av fenomenet, tar man med intresse del av all ny litteratur i ämnet.

Överdirektören för Brottsförebyggande Rådet (BRÅ) Bo Svensson har tagit sig an den lovvärda men samtidigt grannliga uppgiften att skriva en bok på temat. Svensson reserverar, liksom Justitiekottet (i JuU 1980/81:21) begreppet ekonomisk brottslighet uteslutande för näringsidkares kriminalitet. Redogörelsen för *den ekonomiska kriminalitetens former* innefattar till följd av författarens begreppsbestämning endast brottslighet i företagets verksamhet.

Svenssons genomgång av *skat-tefuskets effekter* på samhällsekonomin tar däremot sin utgångs-